

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри аграрного, земельного
та екологічного права імені академіка В. З. Янчука
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
кандидата юридичних наук, доцента **НОВАК Тамари Сергіївни**
на дисертацію **МАЛЬЧИК Оксани Миколаївни**
на тему: «Правове забезпечення захисту рослин в Україні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми. Актуальність теми дисертації Оксани Мальчик на тему: «Правове забезпечення захисту рослин в Україні» зумовлена комплексом сучасних викликів і потреб. Захист рослин є важливою складовою продовольчої безпеки, адже без ефективного контролю за шкідниками, хворобами та карантинними організмами неможливе стабільне виробництво сільськогосподарської продукції. Відповідно, належне правове регулювання у цій сфері виступає ключовим інструментом забезпечення сталого функціонування аграрного сектору. Особливої значущості ця тема набуває в умовах трансформації національного законодавства та його адаптації до європейських і міжнародних стандартів. Інтеграція України до європейського правового простору потребує вдосконалення нормативної бази у сфері фітосанітарної безпеки, запровадження сучасних підходів до управління ризиками, підвищення ефективності державного контролю та гармонізації процедур із вимогами ЄС. У цьому контексті рецензоване дослідження сприяє формуванню цілісної та узгодженої системи правового регулювання.

Не менш важливим чинником є вплив сучасних кризових умов, зокрема воєнного стану, який ускладнює функціонування аграрної інфраструктури, порушує логістичні зв'язки та систему контролю. Це підвищує ризики поширення шкідливих організмів і загрожує врожайності та якості продукції. У таких умовах ефективно правове забезпечення стає необхідною передумовою оперативного реагування на фітосанітарні загрози та мінімізації їх наслідків.

Крім того, актуальність дослідження визначається екологічними викликами. Надмірне використання хімічних засобів захисту рослин негативно впливає на довкілля, стан ґрунтів, водні ресурси та здоров'я людини. Тому важливим є правове закріплення переходу до інтегрованих і біологічних методів захисту рослин, що відповідають принципам сталого розвитку, на чому авторка дисертації робить особливий акцент.

Таким чином, дослідження правового забезпечення захисту рослин є своєчасним і необхідним як для розвитку юридичної науки, так і для вдосконалення практики застосування законодавства, забезпечення продовольчої безпеки, екологічної рівноваги та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження Оксани Мальчик виконане згідно плану науково-дослідної роботи кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В. З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України в рамках розкриття окремих аспектів державної бюджетної теми «Правове забезпечення агроекологічного розвитку України в воєнний та післявоєнний періоди» (номер державної реєстрації 0124U001202). Тема дисертації безпосередньо пов'язана з п. 1.1 та 1.13 Пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки від 26.03.2021 р. № 12-21

та відповідає Цілям сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Оксани Мальчик характеризується системним підходом до предмету дослідження. Дисертація має вдалу логічно виважену структуру, що відповідає меті роботи та завданням дослідження. Робота складається з анотації, вступу, двох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Така структура роботи дозволяє послідовно розглянути всі аспекти, визначені авторкою – від теоретико-правових засад захисту рослин в Україні до формулювання практичних рекомендацій щодо покращення рівня правового регулювання цієї сфери. Висновки дисертації є цілісними, логічними та обґрунтованими, відповідають меті та завданням дослідження й містять важливі теоретичні та практичні положення щодо вдосконалення правового забезпечення захисту рослин в Україні.

Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується критичним аналізом наявних літературних джерел, вітчизняного та міжнародного законодавства, судової практики. Безсумнівною перевагою роботи є використання значного обсягу нормативно-правових актів України, законодавства зарубіжних країн, наукових праць та інших джерел (усього 209 найменувань). Усе це дозволяє зробити висновок, що одержані у дослідженні результати характеризуються високим ступенем вірогідності та наукової обґрунтованості.

Досягненню достовірних і об'єктивних результатів під час роботи над дисертацією слугував вдало сформований методологічний інструментарій. Дисертанткою використано синтез загальнофілософських (діалектичного), загальнонаукових (формально-логічного, системно-структурного, методів аналізу і синтезу) та спеціально-наукових (історико-правового, формально-юридичного, порівняльно-правового) методів наукового пізнання.

Серед наукових положень, які виносяться на захист, варто особливо виділити пропозицію щодо необхідності формування державної цільової програми розвитку біологічного методу захисту рослин, яка, на думку авторки, має передбачати комплексну стратегію, фінансування наукових досліджень і виробництва біопрепаратів, чітке нормативне регулювання та економічне стимулювання аграріїв (с. 23). Вважаємо, що така пропозиція сприятиме створенню реальних передумов для ефективного розвитку біологічного захисту рослин в Україні, що відповідає сучасним світовим векторам змін у сільськогосподарському виробництві.

Авторка приділила належну увагу й дослідженню теоретичних засад правового забезпечення захисту рослин в Україні, визначила історико-правову модель формування правового інституту захисту рослин (підрозділ 1.2), виокремила правові принципи захисту рослин (підрозділ 1.3), ґрунтовно проаналізувала зміст та особливості інтегрованої системи захисту рослин та особливого режиму захисту рослин (підрозділ 2.2), довела необхідність удосконалення норм про юридичну відповідальність за порушення законодавства у сфері захисту рослин (підрозділ 2.3). Додаткової цінності роботі додає й проведений авторкою в підрозділі 2.4 аналіз міжнародного досвіду у сфері правового забезпечення захисту рослин, зокрема таких країн Європейського Союзу, як Польща та Німеччина, а також інституційно розвиненої моделі США, на основі якого зроблено висновок про доцільність запровадження в Україні комплексних законодавчих змін для екологізації та підвищення ефективності системи захисту рослин.

Мета дисертаційного дослідження полягає у комплексному теоретико-правовому обґрунтуванні та розробленні наукових підходів до вдосконалення правового забезпечення захисту рослин в Україні.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання полягає в тому, що вони мають як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані у: науково-дослідній сфері – у подальших наукових розробках актуальних проблем правового забезпечення захисту рослин; нормотворчій діяльності – при вдосконаленні сучасного аграрного і екологічного законодавства, зокрема розробленні змін і доповнень до нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері захисту рослин; правозастосовній діяльності – для уніфікації практики реалізації норм чинного аграрного і екологічного законодавства у сфері захисту рослин; навчальному процесі – при підготовці навчальних посібників, підручників та навчально-методичних матеріалів, а також при викладанні навчальних дисциплін «Аграрне право», «Екологічне право» і відповідних спецкурсів.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 11 наукових працях, з яких 4 статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, стаття у науковому виданні іншої держави, 6 тез наукових доповідей. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертаційного дослідження, що свідчить про ретельну роботу, проведено дисертанткою у процесі наукового дослідження та його апробації.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійною кваліфікаційною науковою працею. Висновки та рекомендації, сформульовані авторкою та представлені для публічного захисту, є науково-обґрунтованими. Всі використані у роботі ідеї, напрацювання та тексти інших авторів мають належним чином оформлені посилання на відповідні джерела. У дослідженні відсутнє запозичення чужих ідей, результатів, фраз тощо без оформлення належного цитування.

Таким чином, у дисертаційному дослідженні Оксани Мальчик на тему: «Правове забезпечення захисту рослин в Україні» відсутні порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи рецензоване дисертаційне дослідження, необхідно зазначити, що воно, як і будь-яка наукова праця, містить і певні недоліки й дискусійні положення, що потребують уточнення та врахування під час захисту та подальших наукових досліджень Оксани Мальчик.

Зокрема:

1. У запропонованій авторкою історико-правовій моделі формування правового інституту захисту рослин виділено «четвертий період», що охоплює 1991–2014 роки та характеризується, за визначенням дисертантки, офіційним визнанням необхідності правового регулювання, виданням спеціального закону та низки нормативних актів (с. 23, с. 89, с. 190). На нашу думку, така позиція дисертантки потребує уточнення. А саме: чи існувало правове регулювання сфери захисту рослин до 1991 року та чи визначалося воно офіційно?

2. Зауваження викликає розроблена авторкою класифікація суб'єктів, що здійснюють діяльність у сфері захисту рослин (с. 21, с. 187, с. 192). А саме, за критерієм «форма власності» авторка виокремлює три умовні групи суб'єктів: 1) державні органи та установи; 2) приватні суб'єкти; 3) громадські та міжнародні організації. Спираючись на існуючі в Україні форми власності виділення за цим критерієм третьої групи вважаємо помилковим.

3. Дискусійним є віднесення авторкою до ознак рослин як об'єктів правового захисту «дуалістичності превентивної мети захисту» та «комплексності характеру заходів захисту» (с. 22, с. 189). На нашу думку, вказане є скоріше рисами правового захисту рослин.

4. Дисертанткою пропонується відносити до суб'єктів, що безпосередньо займаються впровадженням засобів захисту рослин «фермерські господарства та агропідприємства» (с. 21, с. 117, с. 121–122, с. 187, с. 191, с. 192). Не заперечуючи в цілому такої пропозиції, вважаємо за необхідне уточнити: 1) як співвідносяться на думку авторки ці форми суб'єктів господарювання; 2) чи можуть бути «суб'єктами, що безпосередньо займаються впровадженням засобів захисту рослин» виробники сільськогосподарської продукції інших організаційно-правових форм (приміром, сільськогосподарські кооперативи). Додаткової аргументації потребує й пропозиція авторки щодо доцільності застосування європейських підходів до отримання фінансової підтримки на впровадження екологічно безпечних методів захисту рослин лише до фермерських господарств (с. 171), оскільки, на нашу думку, за такого підходу не враховуються інтереси інших суб'єктів господарювання в аграрному секторі.

Водночас висловлені зауваження мають переважно рекомендаційний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку якості виконаної дисертанткою наукової роботи.

Теоретичні результати та наукові положення, представлені у рецензованій дисертації, відзначаються цілісністю та узгодженістю, що свідчить про суттєвий особистий внесок авторки у розвиток правової науки.

Обґрунтований і логічний вибір тематики дослідження, її актуальність, збалансоване поєднання теоретичних положень із практичними прикладами, послідовність і чіткість викладу, а також належний рівень аргументації висновків і узагальнень підтверджують високий науковий рівень роботи та її практичну значущість.

Отримані результати мають важливе теоретичне і прикладне значення, оскільки сформульовані в дисертації положення та пропозиції істотно доповнюють і поглиблюють наукові уявлення про сутність і специфіку правового забезпечення захисту рослин в Україні.

Зміст дисертації розкрито достатньо повно, а виклад основних ідей і положень ґрунтується на всебічному аналізі широкого кола наукових джерел, присвячених проблематиці дослідження.

Оцінка оформлення дисертації. Дисертація оформлена відповідно до встановлених вимог, для її тексту характерний формально-логічний спосіб викладання матеріалу. Робота відрізняється смисловою завершеністю, цілісністю та єдністю змісту.

Загальний висновок. Дисертація на тему: «Правове забезпечення захисту рослин в Україні», представлена на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка Мальчик Оксана Миколаївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право».

Рецензент доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В. З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат юридичних наук, доцент ТАМАРА НОВАК